

Veličasten je tudi 33 m visoki svetilnik. Nad vse pa te očara prelepi pogled na sosedni Bregenc, švicarsko pogorje, ki se znižuje proti jezeru. Po daljavi vidiš le sinje nebo, ki se dotika vode. Saj je jezero tudi nad 64 km dolgo in blizu 12 km široko. Našel sem ondi prijaznega gospoda, ki mi je razkazoval razne gore in kraje, ki se vidijo iz pristanišča.

Vrnivši se odondod, ne najdem tovariša na določenem kraju; čakam, čakam in

čakam, pa ga le ni. Ko se mi je zdel prav skrajni čas, da ne zamudiva vlaka, šel sem vprašat. Rekli so mi, da je že odšel na kolodvor s prtljago, češ, da znam že sam pot tje.

Če mi Bog zdravje dá in urednik prostora, povedal bodem v bodočem tečaju še katero o teh krajih in mestih. Ker je pa urednik rekel »konec«, bodi za sedaj tega spisa konec!

Da se vidimo!

Doma in po svetu.

Pregled prosvétnega gibanja narodov.

Predavanje v muzejskem društvu.

Dne 14. oktobra t. l. je imel čast. gosp. deželni arhivar A. Koblar pred mnogobrojno odlično gospôdo v Rudolfinumu nad jedno uro trajajoč govor o zgodovini železarstva na Kranjskem v slovenskem jeziku. Zanimivo je bilo poslušati, kako se je razvijal, oziroma kako in zakaj je padal železarski obrt od najstarejših časov do današnjega dne. Namestu preprostih topilnih pečij na veter so kmalu začeli graditi plavžke na volka, in iz teh so nastali visoki plavži (Hochöfen), kakoršni se vidijo sedaj. V prvih so topili prvotni prebivalci še pred prihodom Rimljanov železno rudo na mnogih krajih dežele, kar kažejo kupi stare žindre. Zaslovela je po vsem takrat znanem svetu naša dežela z noriškim železom. Najstareje naselbine na Kranjskem so bile vse blizu železnih rudnikov. Pa tudi v srednjem veku je ta obrtnost dobro »redila Kranjca«, kakor poje Vodnik. Milijoni so prihajali čez morje v deželo za železo. Zato je zgodovina železa dober kos zgodovine kranjske. V 16. veku so

bili še sploh v navadi slovenski plavži (windische Oefen), mesto katerih so jeli staviti nemške in laške plavže po brescianskem načinu. V vseh teh se je železo pridelovalo naravnost iz rude. Ko se je v plavžu narasel »volk« (velika kepa železa), potegnili so ga iz peči in tirali pod »norca« (veliko kladivo). Bilo je že pravo železo. Kadar pa danes odmaše visoki plavž, priteče iz njega surovo železo ali grodelj, ki se še le v posebnih, nizkih, štirivoglatih pečeh (prečistilnicah) prevari v kovno železo, da potem pride pod kladivo. Razložil je govornik mimogredé tudi nekatere tuje rudarske izraze, n. pr. plavž (Blähaus) in kota (Cotta), mašelj (Massello) v Vodnikovih »Jeklenicah«. Na posebnem zemljevidu Kranjske je kazal, na katerih krajih in kdaj so se pri nas postavile fužine, oziroma plavži. Najbolj so zacvetele fužine v 16. stoletju. Posebno ob italijanski meji so se postavile kaj na gosto, ker so jih mnogo zgradili Italijani, ki so po njih prišli do bogastva in veljave. Drugi del govora je bil pravnozgodovinski. Na podlagi novih podatkov iz deželnega arhiva je razložil govornik vzroke napredku in padanju

domače železarske industrije ob raznih časih, omenjajoč avstrijske rudniške redove (Bergwerksordnungen), izmed katerih je bil za Kranjsko najdalje veljaven red s 23. februarija 1575. leta. Velika je bila oblast nekdanjih kranjsko-goriških rudarskih nadsodnikov. Prvega so si izvolili fužinarji Feliksa Dolhofa l. 1573., in potrdil ga je deželni knez. Odpravljeni so bili pod cesarjem Jožefom II.

Kako je bilo na zagrebški razstavi?

»Ta pa, ta!« — kimal sem z glavo, ko sem čital menda v »Dolenjskih Novicah«, da prirejajo naši bratje Hrvati razstavo v belem Zagrebu. To je vendar jedenkrat nekaj za-me! Zagreb me je mikal že davno, in v sedanjem času jubilejev in razstav pač vleče človeka, da si ogleda katero, zlasti, če je bližnja. Potem se dá tako oblastno pripovedovati: »Ko sem bil na razstavi v ... itd.« Kratko malo, ta novost me je vzradovala, stiskal sem novčiče in groše, in ko se je nabrala večja svotica, vzemi dežnik v roko in hajdi v božjem imenu! Seveda, moje kosti bodo že davno trohnele v grobu, ko bode po naši lepi Beli Krajini ropotala železnica. Sedaj treba iti le peš v Karlovec. Dasi sem od glave do pete navdušen Slovan, vendar sem položil rad pet in sedemdeset novčičev za vožnjo in se odpeljal gosposko na madjarski železnici v onem oddelku, kjer stoji napisano: »Nem dohány zsoknak«, kar se pravi menda toliko, kolikor po naše: »Kdor nima duhana, naj gre sem«, naravnost v hrvaški Zagreb. Da mi ne bode pokadili z onim lepim narodnim pregovorom: »Martin v Zagreb, Martin iz Zagreba« — povem vam kratko, kako je bilo kaj v Zagrebu na razstavi, a vi pa blagovoljno poslušajte, ako vam drago.

De te vse šembraj! — lepo mesto, ta beli Zagreb. Ljubljana mi je dobro znana, saj sem bil gori ob cesarjevem obisku, in od tedaj, kakor so mi pripovedovali, ni se mnogo premenila,

vendar Zagreb mi je bolj po všeči. Bilo je lepo jutro, ko smo drdrali po savskem mostu proti Zagrebu. Pred nami se je prôtirala prijazna zagrebška gora s Slemenom, a od nje so se porazvrstili proti Zagrebu vse manji in manji grički, okrašeni z belimi hišicami. Srebrna Sava se je izgubljala v daljni ravnini, katera se razprostira, dokler ti oči nosijo, tje proti ravni Slavoniji, a nad njo se je vzdigovalo in jo zlatilo s svetlimi žarki mlado jutranje solnce. Tudi Zagreb se je budil. Evo starodavnega Griča s starim zvonikom Markove cerkve in Strossmajerjevim sprehajališčem, evo ponosne stolne cerkve, katere visoka zvonika se baš dozidavata, a doli v dolini prostira se prostorno novo mesto z ravnimi, širokimi ulicami in razstavo! Toda že smo na kolodvoru.

Stiskamo se, rivamo in jedva pridemo pod milo nebo. Kolodvor je mnogo premajhen, saj se pa zato tudi že zida novi, večji in lepši. Zeló vabljivo je, da bi šel ogledavat mesto, ali ne, to si ogledam pozneje in vam morda drugič kaj povém, danes hajdimo naravnost v razstavo! Kaj šmenta — tudi konjsko železnico imajo v Zagrebu? No, to je pa nekaj novega, moram tudi to poskusiti. Hajdi gori, pozvoni ... in že se vozim ravno proti razstavi. Daleč ni; zavijemo na levo k novim vojašnicam, potem na desno v »Prilaz«. Prilaz je izmed najmlajših ulic v Zagrebu; do nedavna je rasla ondudaj debeljača, kakor so mi pripovedovali, ali skoro bode tekmovala z najlepšimi ulicami. A baš ondi, kjer se Prilaz končuje, kjer se prostira »Vseučilišni trg«, kjer so še lanske jeseni prodajali Turopoljci seno in pa druge stvari, tam je razvila svoje pisano krilce lepa hrvaška razstava. Ni to posebno velik prostor, ali kar ga je, porabili so ga dobro, okrasili z ličnimi hišicami in nasadili z dišečim cvetjem. Plačam trideset novčičev in notri sem za celi dan. Kaj mislite, da se preje vrnem iz razstave? Kaj še! Plačal sem pošteno in svojo pravico bom dobro porabil.

Splošno sem bil z razstavo jako zadovoljen. Ko sem se tako naslonil na veliki dežnik in gledal one lične